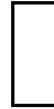
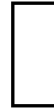

وانه‌ی دووهم

بہشی دووهم: کوّتایی سہر دہمہ کانی ناوہ پراست

پ.ی.د. ہلز عنتر ولی

ئەو تيۆرانەي تاووتويى سەردەمەكانى ناوہپراستيان كردووہ
جۆراوجۆرن، دەكرى گرنگترينيان لەمانەي خوارەوہ پوخت بکہينەوہ:

تيۆرى يەكەم: ھەنديك لە ميژوونوسان پييانوايە سەردەمى رابوون (النهضة - رينيسانس)
ھەردوو ميژووي ناوہپراست و نوي جودا دەكاتەوہ، ئەوہش لە سۆنگەي ئەو پەرەسەندنە
بەرفراوانانەي سەرجم بوارەكانى گرتەوہ، بە جۆريك ھەتا نووسەرانيش دەستبەردارى لاتيني
بوون - كە لە سەردەمەكانى ناوہپراست زمانى نووسين بوو و لە لايەن دەستەيەكى كەميشەوہ
پاوانكرابوو - دەستياندايە نووسين بە زمانە خوجييهكان، دانتي ئەليغيري (1256 -
1321ز) ديارتريني ئەوانە بوو كە دەستبەردارى نووسيني لاتيني بوو، نووسينەكانيشي كە
ديارترينيان - **كۆميدىاي خوداوەندى الكوميدىا الالاهيه** بوو بە زمانى ئيتالى، پاشان
ئەوانەي ديكەش بە فەرەنسى و ئينگليزي نووسيان، گومان لەوہدا نيبە كە ئەم گۆرانكارىيە
لە زمانى نووسين واى لە زۆرينەي خەلكى كرد لە نزیکەوہ نووسينەكانى ئەو نووسەرانە
بخويننەوہ.

ههروهه پياوانى هونهريش -هونهرمهندان- له سهدهى
پانزهيهى زايى توانييان له نهريتهكانى سهردهمهكانى
ناوهراست دهريزيان بيټو هونهريك پيشكهش بكن جياواز
بيټ له بابته مروقاياهتويهكانى ديكه، له جياتى دهريپرينو
نوسين دهريارهى ئهوانهى له ئينجيلو كتيبه پيروزهكانى
ديكه دا ههبوون.

تیۆری دووهم: هەندیکیتەر دەرچوون و **وازهینان** له **کلێسهو**
بیروباوه‌ره‌کانی که به‌سه‌ر کۆمه‌لگه‌ی سه‌رده‌مه‌کانی ناوه‌پراستدا زالبوو
به گواستنه‌وه‌یه‌ک داده‌نین له قوناغیکه‌وه بۆ قوناغیکه‌ی دیکه، ئەوانه
بزووتنه‌وه‌ی چاکسازی ئاین که له سه‌ده‌ی چوارده‌یه‌مدا ده‌ستی
پیکرد به بانگه‌وازی‌ک داده‌نین بۆ کۆتاییه‌ینان به سه‌رده‌مه‌کانی
ناوه‌پراست، دیارترین که‌سیکیش له سه‌ره‌تاوه نوینه‌رایه‌تی ئەو
بزووتنه‌وه‌یه بکات یۆحه‌ننا ویکلف (1330-1384) و یۆحه‌ننا هس
(1373-1415ن)، بوون، که بزووتنه‌وه‌که‌یان زه‌مینه‌سازی بوو بۆ
بزووتنه‌وه‌ی چاکسازی پرۆتستانی که **مارتن لۆسه‌ر** (1483-
1546ن) سه‌رکردایه‌تی ده‌کرد، له ده‌رئه‌نجامه‌کانیشی پوو‌کانه‌وه‌ی
که‌نیسه‌ی لاتینی و نه‌مانی سام و شکۆی بوو.

تیوری سییہم: هه ندیکتر له میژوونوسان سالی 1453 به
میژووی گونجاوی جیاکردنهوی نیوان سهردهمهکانی
ناوهراست و هاوچهرخ دادهنین، چونکه ئەو ساله دوو رووداوی
گرنگ بهخووه دهبینیت و کاریگهیری گهورهو بهرچاویان لهسهر
ئهوروپا ههبوو له بواره جیاوازهکان، له رۆژههلاتی ئهوروپا
قوستهنتینییه به دهستی عوسمانییهکان رووخیندرا، بهلام له
رۆژئاوایدا کووتایی به جهنگی سهده سالی نیوان فهرهנסاو
ئینگلتهرا هات.

تيۇرى چوارەم: بزوتنەوہى **پشكنينە جوگرافىيەكان** كاريگەرىيى بەرچاويان لەسەر ئەوروپا و سەرانسەرى جىهان ھەبوو، بۇيە ھەندىك لە ميژوونوسان بە دەستپىكى سەردەمى نوي دەستنيشان دەكەن، بە جورىك كەشتيەوانى پورتوگالى بارتليميو دياز (1450-1500ن) ريگەى سەرى (الرجاو الصالح)ى دۇزىيەوہ، پاشان فاسكو دى گاما (1469-1524ن) يەكەم گەشتى دەرياوانى لەم ريگەيەوہ بو ھىند لە نيوان سائەكانى 1497-1498 دەست پىکرد.

لە ھەمان بواردا كريستوف كۆلۆمپس (1451-1506ن) دەرکەوت كە لە سالى **1492** ئەمەريكاي دۇزىيەوہ، ئەمەش ئەو سائەبوو كە زورىك لە ميژوونوسان بە كۆتايى سەردەمەكانى ناوہراست و دەستپىكى سەردەمى ھاوچەرخ دايدەنيں، بە تايبەتى رووداويكى ديكەيشى بەخويەوہ بينى، كە **گرنگيەكەى لەوہى پيشوو كەمتر نەبوو، ئەويش رووخانى شانشىنى** **غەرناتە بوو دوا مۆلگەى موسلمانەكان لە ئەندەلووس.**

وانەى دووھم - بارودۇخى ئىمپىراتۇرىيەتى رۇمانى ھەتا كۆتايى
سەدەى سىيەم